

A systematic review of supply chain capabilities and competitive advantage in the food industry supply chain¹

* Maryam Arbab Nooshabadi

** Hassan Ghodrati Ghazaani

*** Hossein Jabbari

**** Ali Akbar Farzinfar

Abstract

This study was conducted with a descriptive-analytical approach and using the Bibliometric Analysis method and the VOSviewer tool. The aim of the research is to outline the scientific structure of published studies and discover the co-occurrence networks of keywords in the field of supply chain and competitive advantage in the food industry. A total of 245 articles related to the specified keywords were extracted and analyzed using the VOSviewer software. The analyses included mapping the co-occurrence of keywords, the dispersion of domains, and examining the relationship of research concepts in the scientific literature. The findings show that the greatest focus of research in the 2010s and more was in the areas of competitive advantage, financial performance, shareholder value, and supply chain capabilities. Also, the words "financial performance," "innovation," and "effectiveness" were the most frequent concepts in the co-occurrence network. The results of this study, while highlighting research gaps, can help researchers identify scientific trends and food industry managers formulate strategic policies..

Key Words: Supply chain capability, competitive advantage, food industry, and meta-analysis.

1 **Cite this article:** Arbab Nooshabadi, Maryam; Ghodrati Ghazaani, Hassan; Jabbari, Hossein; Farzinfar, Ali Akbar (2025). A systematic review of supply chain capabilities and competitive advantage in the food industry supply chain, *Journal of Marketing Management*, 20(1): 161-181.

* Department of Industrial Management, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran, E-mail: Maryam.arbab1356@gmail.com

** Department of Industrial Management, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran (corresponding author), E-mail: dr.ghodrati42@gmail.com

*** Department of Accounting, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran, E-mail: H. jabbary@iaukashan.ac.ir

**** Department of Accounting, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran, E-mail: Farzinfar_47@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

This research provides a comprehensive bibliometric and systematic review of studies on supply chain management, financial performance, shareholder value, and competitive advantage between 2000 and 2024. The unprecedented pace of global economic transformation and the increasing complexity of organizational supply chains have made it crucial to evaluate how these concepts interact. Given the growing necessity for innovation and adaptability in production systems, the study seeks to map scientific trends, authors' contributions, and methodological approaches shaping this field. The underlying motivation is to reveal patterns of development, collaboration, and research evolution that can guide future strategic management and academic discourse.

Methodology

The research adopted a descriptive–analytical design using bibliometric and systematic review methods based on the PRISMA protocol. Data were retrieved from major international databases such as Web of Science and Google Scholar, as well as reputable Iranian scientific portals — SID, NoorMags, and MagIran — to encompass both English and Persian literature. Keywords included “supply chain,” “financial performance,” “shareholder value,” and “competitive advantage.” After applying filtering criteria (language, full-text accessibility, type of study, and publication year), 815 documents were initially identified; following verification, 245 high-quality articles were included for final analysis. Quantitative metrics were derived from co-word networks, frequency distributions, and funnel plots assessing publication bias and research homogeneity.

Findings

Results demonstrated that publication activity in this domain has followed a fluctuating yet upward trend, peaking around 2018, with a temporary decline thereafter. Most of the research (60%) adopted a quantitative approach, while 39% employed qualitative and 1% mixed methods. Regarding authorship, 81% of contributors held Ph.D. degrees and were affiliated with universities, signifying the scientific maturity of this research field. The topic distribution revealed concentration in supply chain capability (27%), performance (20%), shareholder value (20%), competitive advantage (16%), and supply chain management (17%). Co-word analysis illustrated the centrality of “financial performance” within the keyword network, strongly correlated with “innovation,” “efficiency,” and “management.” Sampling approaches diversified, with cluster-based sampling being the most prevalent (36%). Diagnostic tests confirmed no significant publication bias, supporting the reliability of the dataset.

Discussion

The bibliometric mapping underscores the progressive integration of supply chain research with strategic and financial management domains. The thematic clusters indicate a paradigm shift from operational efficiency toward sustainability, resilience, and value creation. Moreover, the evolving research hotspots demonstrate corporate efforts to align supply chain activities with shareholder interests and competitive differentiation. The predominance of quantitative methodologies highlights an ongoing transition toward evidence-based decision-making supported by measurable indicators. This evolution mirrors global organizational trends emphasizing data analytics and cross-functional collaboration as key success factors.

Conclusion

The study concludes that supply chain management increasingly serves as a strategic bridge between production efficiency and financial viability. Emerging research patterns show that organizations are redirecting attention toward agility, innovation, and stakeholder value to navigate economic uncertainty. From a scientific standpoint, the bibliometric analysis identifies “financial performance” as the most influential thematic anchor, offering a foundation for further empirical exploration. Policymakers and researchers should prioritize interdisciplinary approaches combining marketing, finance, and operations to strengthen competitiveness and long-term sustainability. This review not only synthesizes two decades of scholarly activity but also highlights future directions for enhancing strategic performance through integrated supply chain systems.

مرور نظام مند قابلیت های زنجیره تامین و مزیت رقابتی در زنجیره تامین صنایع غذایی^۱

* مریم ارباب نوش آبادی

** حسن قدرتی قزآنی

*** حسین جباری

**** علی اکبر فرزین فر

دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۷

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۱

چکیده

این مطالعه با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از روش کتاب‌سنجی (Analysis Bibliometric) و ابزار VOSviewer انجام شده است. هدف پژوهش، ترسیم ساختار علمی مطالعات منتشرشده و کشف شبکه‌های هم‌رخدادی واژگان کلیدی در حوزه زنجیره تامین و مزیت رقابتی در صنایع غذایی می‌باشد. در مجموع ۲۴۵ مقاله مرتبط با کلیدواژه‌های مشخص شده استخراج و با استفاده از نرم‌افزار VOSviewer تحلیل شده‌اند. تحلیل‌ها شامل نقشه‌برداری هم‌رخدادی واژگان، پراکندگی حوزه‌ها و بررسی ارتباط مفاهیم پژوهشی در ادبیات علمی است. یافته‌ها نشان می‌دهند که بیشترین تمرکز پژوهش‌ها در دهه ۲۰۱۰ و بیشتر در حوزه‌های مزیت رقابتی، عملکرد مالی، ارزش سهام‌داران و قابلیت‌های زنجیره تامین بوده‌است. همچنین واژگان «عملکرد مالی»، «نوآوری» و «اثربخشی» پرتکرارترین مفاهیم در شبکه هم‌رخدادی بوده‌اند. نتایج این پژوهش ضمن نمایان‌سازی شکاف‌های پژوهشی، می‌تواند به پژوهشگران در شناسایی روندهای علمی و به مدیران صنایع غذایی در تدوین سیاست‌های راهبردی کمک نماید..

واژگان کلیدی: قابلیت زنجیره تامین، مزیت رقابتی، صنایع غذایی، فراتحلیل.

^۱ استناد به این مقاله: ارباب نوش آبادی، مریم؛ قدرتی قزآنی، حسن؛ جباری، حسین؛ فرزین فر، علی اکبر (۱۴۰۴). مرور نظام مند قابلیت های زنجیره تامین و

مزیت رقابتی در زنجیره تامین صنایع غذایی. مدیریت بازاریابی / شماره ۶۶ / بهار ۱۴۰۴: ۱۶۱-۱۸۱.

* گروه مدیریت صنعتی، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران، رایانامه: Maryam.arbab1356@gmail.com

** گروه مدیریت صنعتی، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران (نویسنده مسئول)، رایانامه: dr.ghodrati42@gmail.com

*** گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران، رایانامه: m. jabbari@iaukashan.ac.ir

**** گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران، رایانامه: m. Farzinfar_47@yahoo.com

۱. مقدمه

تغییرات سریع در محیط سیستم‌های کسب و کار، رشد روزافزون رقابت و افزایش هزینه‌ها بر روی شرکت‌ها آن‌ها را بر آن می‌دارد تا همواره سیستم‌های لجستیک خود را ارزیابی کرده و شکل دهند و راهبردهایی را برای جلوگیری از هزینه‌ها و بهبود خدمت رسانی به مشتریان، اجرا کنند. بنابراین زنجیره‌ای که همکاری و هماهنگی بین اجزای آن وجود نداشته باشد و در برآوردن نیازهای مشتری ناتوان باشد، محکوم به شکست است (ایزدیار و همکاران، ۱۳۹۹).

امروزه با گسترش و پیچیدگی اهداف، فرآیندها و ساختار سازمانی در صحنه رقابت، سازمان‌هایی می‌توانند به بقای خود ادامه دهند که نسبت به انتظارات و خواسته‌های مشتریان و ذینفعان پاسخگو باشند، همچنین به سودآوری و ثروت آفرینی به عنوان شاخص‌های کلیدی و برتر سازمانی توجه کنند (آندرواژ، ۱۴۰۱).

نگرانی‌های مهم شرکت‌ها امروزه تحویل سریع محصولات یا مواد با کیفیت خوب با هزینه کم است؛ بنابراین سازمان مشکلاتی در پیدا کردن روش‌های بهبود و بالا بردن ادغام، انعطاف‌پذیری، پاسخگویی، رضایت مشتری خود و در نتیجه رقابت با تغییر راهبرد و فناوری عملیات خودو اجرای آن روبرو هستند؛ که مدیریت زنجیره تامین پاسخی برای حل این مشکلات است (خاکبازان و همکاران، ۱۳۹۷).

امروزه سازمانها دیگر به عنوان یک واحد تولیدی یا خدماتی بطور مجزا نمی‌توانند موفق به کسب مزیت‌های رقابتی و افزایش سهم بازار خود شوند و نیازمند یک مشارکت برنامه ریزی شده و اصولی با تأمین کنندگان و مشتریان خود می‌باشند. این مشارکت نیازمند یک نظارت دقیق و نظام‌مند می‌باشد که در صورت بی‌توجهی به آن، سازمان رو به زوال گرویده و سهم رقابتی خود را به رقبای تازه واردین به صنعت موجود می‌دهد (سوانسون و همکاران^۱، ۲۰۱۸).

مدیریت زنجیره تامین ابزاری قدرتمند جهت ارتقای رشد شرکت‌ها و خلق مزیت رقابتی است. و می‌تواند اثرات قابل ملاحظه‌ای بر سودآوری و موفقیت عملیات شرکت‌ها

داشته باشد. همچنین باعث می‌شود که شرکت‌ها در مقابل مشتریان پاسخگویی بهتری داشته باشند (خانی و همکاران، ۱۴۰۱).

هدف اصلی شرکت‌ها به حداکثر رساندن حقوق صاحبان سهام است. مدیریت جهت نیل به این هدف همواره در جستجوی متغیرها و محرک‌ها است که در افزایش ارزش بازار سهام و به تبع در افزایش ارزش حقوق صاحبان سهام نقش موثری ایفا می‌کنند (ژانگ و همکاران^۲، ۲۰۲۱).

اگر شرکت در ایجاد ارزش، موفق باشد نه تنها سرمایه‌گذاران و افراد داخلی شرکت‌ها، بلکه در سطح وسیع‌تر جامعه از ایجاد ارزش بهره‌مند خواهد شد. سنجش عملکرد در فرآیند تصمیم‌گیری باتوجه به اهمیت نقش بازار سرمایه از مهم‌ترین موضوعات حوزه اقتصاد مالی است، پس کارکرد معیارهای مالی و اقتصادی به منظور ارزیابی عملکرد شرکت‌ها ضروری هست (دهقان خلیل آباد و عارف، ۱۴۰۰).

اقدامات مدیریت زنجیره تامین تأثیر مستقیم بر عملکرد مالی سازمان دارد. اقدامات مدیریت زنجیره تامین متوسط سوددهی نسبت به رقبای، متوسط فروش نسبت به رقبای، بازده دارایی و بازده سرمایه‌گذاری و در کل عملکرد مالی سازمان را بهبود و مزیت رقابتی بهتر شرکت را به دنبال خواهد داشت (لیلو و هائو^۳، ۲۰۲۲).

اهمیت انجام این پژوهش از آن‌روست که تاکنون تحلیلی منسجم و علم‌سنجی‌محور درباره سیر تحول پژوهش‌ها در زمینه قابلیت‌های زنجیره تامین و مزیت رقابتی به‌ویژه در صنعت غذایی ایران انجام نشده است. این صنعت با چالش‌هایی از قبیل فسادپذیری، نوسانات تأمین، و الزامات کیفی مواجه است که نیازمند زنجیره‌هایی هماهنگ و انعطاف‌پذیر می‌باشد. اجرای این پژوهش با تمرکز بر تحلیل هم‌رخدادی مفاهیم، گره‌های پرتکرار و حوزه‌های مغفول در ادبیات، می‌تواند زمینه‌ای برای شناسایی شکاف‌های پژوهشی فراهم ساخته و به پژوهشگران و سیاست‌گذاران کمک کند تا با دیدی ساختاریافته‌تر به توسعه زنجیره‌های تامین رقابتی در صنایع غذایی بپردازند. در دهه‌های اخیر، زنجیره‌های تامین به‌عنوان عامل کلیدی

² Zhang et al³ Helo & Hao¹ Swanson et al

در تعاریف نوین، زنجیره تأمین تنها به جریان مواد محدود نمی‌شود، بلکه سیستم پیچیده‌ای است که با فناوری‌هایی مانند اینترنت اشیا، هوش مصنوعی و تحلیل کلان داده‌ها ترکیب شده و زنجیره‌ای منعطف، پاسخ‌گو و هم‌زمان‌سازی شده را شکل می‌دهد (2020 al., et Ivanov). افزون بر این، رویکردهایی چون زنجیره تأمین چرخشی و سبز، بر پایداری و بهره‌وری زیست‌محیطی در این حوزه تأکید دارند.

۲-۲ مزیت رقابتی

مزیت رقابتی از مفاهیم اساسی در کسب و کار بین المللی است که موقعیت رقابتی سازمان را تعیین کرده و توانایی ایجاد موقعیت تدافعی در برابر رقبا را به سازمان می‌دهد. زمانی یک سازمان زمانی به مزیت رقابتی دست می‌یابد که ارزش‌های زیادی را برای مشتریانش در مقایسه با سایر سازمان‌های رقیب ایجاد نماید، دو نوع مجزا مزیت رقابتی وجود دارد، یکی مزیت هزینه یعنی سازمان‌ها محصولات و خدماتشان را با یک هزینه پایین ارائه دهند و این در ارتباط با هزینه‌های پایین تولید، تدارک توزیع و غیره است و دوم مزیت متمایز می‌باشد یعنی اینکه مشتریان تفاوت اساسی در ویژگی‌های محصول و سازمان ارائه دهنده محصول را نسبت به رقبا مشاهده کنند. در واقع مزیت رقابتی میزان درک راهبرد رقابتی از طریق هزینه‌های پایین و یا تمایز از طریق ایجاد ارزش است. مزیت هزینه تلاش‌های سیستماتیک سازمان را برای افزایش کارایی می‌طلبد، این در حالی است که مزیت متمایز به عنوان مزیت‌های محصول و خدمات در نظر گرفته می‌شود که با خلاقیت و نوآوری در آن‌ها، باعث افزایش کیفیت محصول یا خدمات و همچنین سرعت پاسخگویی مشتریان و برآوردن انتظارات و نیازهای آن‌ها را در بر دارد. محققان و پژوهشگران برجسته، مزیت رقابتی را توانایی سازمان برای اجرای یک یا چند راه می‌دانند که رقبا نمی‌توانند با آن روبرو شوند. (عسگری، ۱۴۰۱)

مزیت رقابتی برای بقا و توسعه سازمان در بازار حیاتی است، اگر سازمان بتواند راهبرد رقابتی‌اش را با موقعیت‌های متغیر بازار مطابقت دهد می‌تواند به تنهایی به اهدافش برسد و بقایش را به طور مستمر در بازار حفظ کند. سازمان با آگاهی از فعالیت‌های بازاریابی رقبا و

در موفقیت سازمان‌ها به‌ویژه در صنایع تولیدی از جمله صنایع غذایی شناخته شده‌اند. این صنایع به دلیل حساسیت بالا در فرآیند تولید، نگهداری، توزیع و الزامات نظارتی، نیازمند زنجیره‌های تأمین هوشمند، پایدار و هماهنگ هستند. با افزایش رقابت جهانی، نوسانات بازار، رشد سریع فناوری و فشارهای ناشی از تقاضای مشتری، شرکت‌های فعال در حوزه صنایع غذایی برای بقا و پیشرفت ناگزیرند استراتژی‌های نوین مبتنی بر چابکی، هماهنگی و مزیت رقابتی را در زنجیره تأمین خود لحاظ نمایند.

از سوی دیگر، حجم چشمگیر پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه مدیریت زنجیره تأمین، به‌ویژه در دو دهه اخیر، بیانگر توجه روزافزون جامعه دانشگاهی به ابعاد مختلف این مفهوم است. با این حال، علی‌رغم رشد کمی مطالعات، نقشه‌ای کلان و نظام‌مند از مسیر رشد علمی، شکاف‌ها و حوزه‌های پرکاربرد در این زمینه به‌ویژه در بستر صنایع غذایی ترسیم نشده است. همین خلأ علمی و نظری، ضرورت طراحی پژوهشی با رویکرد علم‌سنجی و مرور ساخت یافته را نمایان می‌سازد.

تحقیق حاضر با بهره‌گیری از رویکرد کتاب‌سنجی^۱ و استفاده از نرم‌افزار VOSviewer، می‌کوشد تا تصویری جامع از روندهای پژوهشی در حوزه قابلیت‌های زنجیره تأمین و مزیت رقابتی ارائه داده، گره‌های مفهومی کلیدی، مؤلفه‌های پرتکرار، و رابطه مفهومی میان آن‌ها را آشکار سازد. چنین تحلیلی نه تنها برای هدایت پژوهش‌های آینده بلکه برای سیاست‌گذاران، فعالان صنعتی، و مدیران زنجیره تأمین نیز از اهمیت عملیاتی برخوردار است در نهایت، اجرای این پژوهش می‌تواند به بهینه‌سازی تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در حوزه‌های طراحی، انعطاف‌پذیری و کارایی زنجیره تأمین در صنایع غذایی کمک کرده و مسیر توسعه پایدار و رقابت‌پذیر این صنایع را هموار سازد.

۲. مبانی نظری پژوهش

۲-۱ زنجیره تأمین در عصر دیجیتال

¹ Bibliometric Analysis

برای ایجاد محصولات و خدمات جدید لازم می‌باشد. زمانی شرکت‌ها می‌توانند ادعا نمایند که دارای مزیت رقابتی هستند که از استراتژی‌های ارزش آفرین استفاده نموده و هیچ شرکت رقیبی بصورت همزمان از آن‌ها استفاده نکرده باشد. (محمدزاده و پایدار، ۱۴۰۱)

نظریات اقتصاددانان تجارت بین الملل و شواهد تجربی بیانگر این نکته است که رقابت‌پذیری را به طور کلی می‌توان قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی دانست که یک کسب و کار صنعت منطقه و کشور دارا می‌باشند و می‌توانند آن‌ها را حفظ کنند تا در عرصه رقابت بین المللی نرخ بازگشت بالایی را در عوامل تولید ایجاد کرده و نیروی انسانی خود را در وضعیت نسبتاً بالایی قرار دهند؛ به عبارت دیگر، رقابت‌پذیری توانایی افزایش سهم بازار، سوددهی رشد ارزش افزوده و ماندن در صحنه رقابت بین المللی برای یک دوره طولانی است. رقابت‌پذیری در اثر ترکیبی از دارایی‌ها و فرآیندها به وجود می‌آید. دارایی‌ها یا به صورت موهبتی است مثل منابع طبیعی و یا ساخته شده به وسیله انسان است مثل زیر ساخت‌ها و فرآیندها که دارایی‌ها را به منافع اقتصادی حاصل از فروش به مشتریان تبدیل می‌کند و در نهایت موجب ایجاد رقابت‌پذیری می‌شود. (خاروب و شارما^۲، ۲۰۱۷) از نظر سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی سطحی از تولید کالا و خدمات کشور که در شرایط بازار آزاد بتواند تقاضای بازارهای جهانی را کسب کند و سطوح مختلف این تقاضا را برآورده سازد و در عین حال به این وسیله درآمد واقعی شهروندان را از نظر موسسه توسعه در بلندمدت افزایش دهد، بازتابی از سطح رقابت‌مندی آن کشور است. (زینگ و همکاران^۳، ۲۰۱۸)

۲-۲ زنجیره تأمین

در عصر رقابت جهانی، مفهوم زنجیره تأمین (Supply Chain) دیگر محدود به جریان ساده مواد و اطلاعات میان سازمان و تأمین‌کنندگان یا مشتریان نیست، بلکه به یک سیستم پیچیده، پویا و داده‌محور تبدیل شده‌است که تمام فرآیندهای تأمین، تولید، توزیع و خدمات پس از فروش را

مقایسه آن‌ها با فعالیت‌های خودش همچنین توسعه مکانیسم‌های خاص رقابتی می‌تواند به مزیت رقابتی دست یابد و بر رقابیش در بازار غلبه کند. اگر شرکتی منابع و ظرفیت‌هایش از رقابیش برتر باشد می‌توان گفت تا زمانی که مدیران شرکت استراتژی‌هایی در جهت به کارگیری موثر منابع در جهت نیل به اهداف شرکت داشته باشند، امکان دستیابی به مزیت رقابتی را دارا خواهند بود. دوام مزیت رقابتی به سه ویژگی اصلی منابع و ظرفیت‌های زیر بستگی دارد: (الجزیره و همکاران^۱، ۲۰۱۸)

- **ماندگاری:** دوره‌ای است که مزیت رقابتی پایدار می‌ماند.

- **انتقال پذیری:** هر چه میزان جابه جایی و انتقال یک مزیت سخت‌تر باشد، مزیت رقابتی پایدارتر خواهد بود.

- **قابلیت جایگزینی:** منبع را نمی‌توان به راحتی جایگزین نمود و یا آن را از بازار تهیه نمود. (الجزیره و همکاران، ۲۰۱۸)

مشتریان می‌باید تفاوت عمده‌ای در ویژگی‌های یک محصول و یا خدمت در مقایسه با رقبا احساس کنند. این تفاوت‌ها مرتبط است با برخی از ویژگی‌های محصول یا خدمت که بعنوان معیارهای کلیدی خرید در بازار مطرح می‌باشند. ویژگی‌های محصول یا خدمت متغیرهایی است که بر ادراک مشتریان اثرگذار بوده و برای فروش مفید می‌باشند. برخی از این ویژگی‌ها عبارتند از: کیفیت محصول، قیمت و خدمات پس از فروش معیارهای کلیدی خرید در واقع ضابطه‌ها و متغیرهایی هستند که مشتریان در تصمیمات خرید خود از آن‌ها استفاده می‌کنند. این ضوابط در صنایع و بازارهای گوناگون متفاوت می‌باشند. اشاره می‌کنند منابع به تنهایی توانایی ایجاد شایستگی‌های محوری نسبت به سایر شرکت‌ها و سازمان‌ها را ندارد بلکه در ایجاد مزیت رقابتی لازم است شرکت توانایی استفاده صحیح از منابع خود را داشته باشد این توانایی‌ها با مرور زمان و ایجاد تجربه مدیریت در سازمان‌ها رشد می‌کند. (عسگری، ۱۴۰۱) بکارگیری منابع در دسترس جهت خلق محصولات و خدمات جدید مانند مهارتها از طریق فن آوری‌های نوین یا برنامه‌های نرم افزاری و باز شدن درها به روی نوآوران و خلاقانه سازمانی

² Kharub & Sharma

³ Xing et al

¹ Algieri et al

نهایی که محصول تکمیل شده را دریافت می نماید، ختم می گردد. «معماریان و همکاران، ۱۳۹۸).

یک زنجیره تامین رو به جلو دارای سه قسمت است:

۱. بالادستی: این بخش شامل اقداماتی است که یک شرکت در پیوند با تامین کنندگان در اولین لایه و ارتباط آنها با تامین کنندگان با لایه های پایین تر انجام میدهد. روابط تامین کنندگان می تواند در سطوح مختلف تا اولین تامین کننده مواد توسعه یابد، در این قسمت فعالیت اصلی تامین و تهیه است.

۲. زنجیره تامین داخلی: این بخش در بر گیرنده کلیه فعالیت هایی است که در درون سازمان و به منظور تبدیل ورودی به خروجی انجام می گیرد. این فرآیند از زمان ورود مواد اولیه به سازمان تا زمان خروج کالا به خارج از سازمان و توزیع کننده را در بر می گیرد؛ این قسمت عمدتاً به مدیریت تولید، ساخت و کنترل موجودی می پردازد.

۳. زنجیره تامین پایین دستی: این بخش شامل کلیه فعالیت هایی است که در تحویل کالا به مشتری اصلی انجام می گیرد. این زنجیره در بر گیرنده ی توزیع، انبارداری، حمل و نقل و خدمات پس از فروش است. هر فعالیت که به کالا یا خدمات ارزشی بیافزاید، بخشی از زنجیره تامین است و نیز سیکل عمر محصول را در بر می گیرد (مین و همکاران^۱، ۲۰۱۹).

هدف زنجیره تامین هدف اصلی زنجیره تامین، حداکثر کردن مجموع ارزش ایجاد شده است. این ارزش را می توان تفاوت ارزش محصول نهایی که به دست مشتری می رسد، از هزینه صرف شده در زنجیره تامین به منظور تهیه و تحویل محصول در نظر گرفت. از این روش تحت عنوان سودآوری زنجیره تامین یا مازاد زنجیره تامین نیز یاد میشود. این سود یا مازاد مجموع سودی است که باید میان تمامی عناصر، بخش ها یا سطوح زنجیره تامین توزیع شود. موفقیت یک زنجیره تامین در سودآوری کلی آن مطرح است نه در سودآوری تنها یک یا چند بخش از آن، زیرا تمرکز بر سودآوری یک بخش منجر به کاهش سودآوری کل زنجیره تامین می شود. گام منطقی بعدی در

در بر می گیرد (Frederico et al., 2019). در تعریف مدرن، زنجیره تامین شبکه ای است از نهادها، فناوری ها، منابع انسانی و مالی که با همکاری مستمر، ارزش را برای مشتری نهایی خلق می کنند.

تحقیقات اخیر، مفاهیم نوینی چون **زنجیره تامین ۴،۰ (4.0 Chain Supply)، **زنجیره تامین سبز (Green Supply Circular)، **زنجیره چرخشی (SC)، **زنجیره های تاب آور (SC Resilient)، را معرفی کرده اند که هریک بر ابعاد خاصی از پایداری، نوآوری و پاسخ پذیری تأکید دارند (Ivanov et al., 2020). از سوی دیگر، نقش فناوری های نوین مانند **هوش مصنوعی (AI)، **یادگیری ماشین (ML)، **اینترنت اشیاء (IoT)، و **تحلیل داده های بزرگ (Analytics Data Big) در تحول عملکرد زنجیره های تامین غیرقابل انکار است. به کارگیری این فناوری ها موجب افزایش شفافیت، ردیابی، کاهش هزینه ها و بهبود سرعت پاسخگویی به نوسانات بازار می شود (Queiroz et al., 2021). در صنایع غذایی، که با ویژگی هایی چون فسادپذیری محصول، پیچیدگی لجستیک سردخانه ای، و الزامات نظارتی روبه روست، وجود زنجیره های تامین دقیق، دیجیتال و هماهنگ یک الزام رقابتی است. وجود اختلال در هر حلقه از زنجیره، به سرعت می تواند کل سیستم را دچار ناکارآمدی کرده و رضایت مشتری را تحت تأثیر قرار دهد. از این رو، ارزیابی قابلیت های زنجیره تامین در این صنعت، از دیدگاه پایداری، فناوری، و مزیت رقابتی از اهمیت بالایی برخوردار است.

مدل های مرجع مانند Operations Chain Supply Reference (SCOR) چارچوب هایی جامع برای تحلیل عملکرد زنجیره تامین ارائه می دهند که در ترکیب با رویکردهای نوین، مسیر طراحی مجدد این زنجیره ها را هموار ساخته اند. در این تحقیق، تمرکز بر شناسایی گره های پژوهشی مرتبط با این تحولات در زنجیره تامین صنایع غذایی است تا زمینه ای نظری برای تبیین نقش آن در ایجاد مزیت رقابتی فراهم شود. «زنجیره تامین در برگرفته تمامی فرآیندهایی است که بنگاه های تامین کننده تا مصرف کنندگان را به یکدیگر پیوند می دهد. این فرآیندها از مواد خام اولیه آغاز گردیده و به مصرف کننده

¹ Min et al.

اطلاعات دقیق، به موقع و شفاف لازمه تصمیم‌گیری مؤثر در زنجیره تأمین است. این اطلاعات شامل سفارش‌ها، موجودی‌ها، پیش‌بینی تقاضا، وضعیت حمل و ردیابی کالا می‌باشد. امروزه با توسعه فناوری‌هایی مانند **Internet of Things (IoT)**، **Cloud Computing**، و **Blockchain**، این جریان از یک انتقال ساده به یک سیستم هوشمند و چندبعدی تبدیل شده است که شفافیت و پاسخ‌گویی را به شدت افزایش می‌دهد (al., et Ivanov, 2020).

۳. جریان مالی (Flow Financial):

عبارت است از جابه‌جایی منابع مالی بین اجزای زنجیره تأمین، شامل پرداخت به تأمین‌کنندگان، تسویه حساب با مشتریان و مبادلات میان‌سازمانی. ابزارهایی نظیر اعتبار تجاری، تأمین مالی زنجیره‌ای (Chain Supply Financing)، فاکتورینگ و پرداخت دیجیتال، نقشی حیاتی در بهینه‌سازی این جریان ایفا می‌کنند. در اکوسیستم‌های نوین مالی، شرکت‌ها با بهره‌گیری از پلتفرم‌های مالی فناوری‌محور، سرعت تسویه حساب، ریسک اعتباری و بهره‌وری نقدینگی را بهبود می‌بخشند (Felsani, De & Giovanni, 2021).

۴. جریان‌های یکپارچه و دیجیتال:

در مدل‌های پیشرفته، این سه جریان به صورت هم‌زمان و هماهنگ با استفاده از سیستم‌های **ERP، SCADA، و AI-based Systems Optimization** مدیریت می‌شوند. مفهوم «یکپارچگی جریان‌ها» برای به حداکثر رساندن شفافیت، چابکی، و توان واکنش سریع در برابر اختلالات مطرح شده است. زنجیره‌های تأمین در عصر دیجیتال، از یک مسیر خطی سنتی به یک شبکه هوشمند متصل و غیرمتمرکز تبدیل شده‌اند.

اعتبار تجاری: هنگامی است که تأمین‌کنندگان اقلام ورودی، اقلام را به مشتریان خود ارسال کرده و نیاز ندارند که هزینه این اقلام بلافاصله پرداخت شود. در این حالت تأمین‌کنندگان شرایط اعتباری را ارائه داده و به خریدار اجازه می‌دهند تا پرداخت را با تأخیر انجام دهد، به این عمل اعتبار تجاری می‌گویند (گلاک^۲، ۲۰۱۷).

اعتبار بانکی: اقدامی است که طی آن بانک پس از در

موفقیت یک زنجیره تأمین، یافتن منابع درآمد و هزینه است. در زنجیره تأمین تنها منبع کسب درآمد مشتری است و سایر جریان‌های مالی، مرتبط با مبادلات بین واحدها و بخش‌های مختلف است (سوریانتو و همکاران^۱، ۲۰۱۸).

نوآوری پژوهش

وجه تمایز این پژوهش نسبت به مطالعات پیشین، استفاده هم‌زمان از تحلیل علم‌سنجی ساختاری (هم‌رخدادی و ازگان کلیدی)، ترکیب داده‌های داخلی و خارجی، و تحلیل کتاب‌سنجی بر مبنای نرم‌افزار تخصصی VOSviewer است. این ترکیب، امکان شناسایی ساختار پژوهشی حوزه مورد نظر را با دقتی بیشتر فراهم می‌سازد.

جریان‌های زنجیره تأمین

سه جریان عمده زنجیره تأمین عبارت‌اند از: جریان مواد، اطلاعات و جریان‌های مالی.

زنجیره تأمین نه تنها متشکل از فعالیت‌های تولید، تأمین و توزیع است، بلکه سه جریان کلیدی را در خود جای داده است که برای عملکرد یکپارچه و اثربخش آن ضروری هستند: ***جریان مواد (Flow Material)***، ***جریان اطلاعات (Flow Information)*** و ***جریان مالی (Flow Financial)***. در سال‌های اخیر، این جریان‌ها با فناوری‌های نوین گسترش یافته و مفاهیم جدیدی همچون «جریان دیجیتال» و «هوشمندسازی جریان‌ها» نیز مطرح شده‌اند (al., et Queiroz, 2021).

۱. جریان مواد (Flow Material):

شامل تمام حرکات فیزیکی مواد خام، قطعات، نیمه‌ساخته‌ها و محصولات نهایی بین واحدهای زنجیره تأمین است. این جریان ممکن است به صورت رفت (از تأمین‌کننده به تولید و مصرف‌کننده) یا برگشت (در لجستیک معکوس) انجام شود. برنامه‌ریزی تولید، کنترل موجودی، مکان‌یابی تأسیسات و مدیریت تدارکات همه در این جریان دخیل هستند.

۲. جریان اطلاعات (Flow Information):

^۱ Suryanto et al.

^۲ Glock

انتخاب این پایگاه برای مطالعه این بود که این پایگاه در پژوهش‌های گوناگون کتاب‌سنجی استفاده شده است و پژوهش‌های آن مطمئن و قابل قبول هستند.

برای بازیابی داده‌ها عنوان، چکیده و واژگان کلیدی مقالات، انتخاب و بررسی شدند. نقطه آغاز برای پژوهش‌ها سال ۲۰۰۰ تعیین شد تا همه اکثر پژوهش‌ها را دربرگیرد و برای نقطه پایان نیز، بازیابی به سال ۲۰۲۴ محدود شد تا یک سال کامل را شامل شود. همچنین، با توجه به ادبیات پژوهش، واژگان کلیدی مناسب منتخب در پایگاه داده‌های of Web Science جست‌وجو شدند. در ابتدا، ۸۱۵ تولید علمی استخراج شد و سپس فیلترها و معیارهای خروجی اعمال شدند. اولین معیار خروجی نوع مقالات بود که به مقاله‌های پژوهشی و مروری محدود شدند؛ زیرا این‌گونه پژوهش‌ها فرایندهای داوری و بررسی دقیق‌تری را طی می‌کنند. زبان به‌عنوان یکی از معیارهای جست‌جو مورد توجه قرار گرفت، به‌نحوی که در پایگاه Science of Web فقط مقالات انگلیسی وارد فرایند تحلیل شدند. برای بازیابی منابع فارسی، سه پایگاه علمی معتبر داخلی شامل SID، نورمگز و Magiran مورد استفاده قرار گرفت تا ادبیات داخلی نیز در تحلیل لحاظ شود. لازم به ذکر است که پایگاه Science of Web فاقد نمایه‌سازی مقالات فارسی می‌باشد و صرفاً مقالات انگلیسی از آن بازیابی شدند.

در میان ۲۴۵ مقاله تحلیل‌شده، ۶۰٪ از روش‌های کمی، ۳۹٪ از رویکرد کیفی و تنها ۱٪ از روش‌های آمیخته بهره برده‌اند. تمرکز بالا بر مطالعات کمی بیانگر گرایش پژوهشگران به مدلسازی و آزمون فرضیات در این حوزه است، اما سهم پایین پژوهش‌های کیفی، ضرورت بررسی عمیق‌تر زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی زنجیره تامین را یادآور می‌شود.

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی، از نرم‌افزار وی‌ا‌اس ویوئر^۲ استفاده شد. این نرم‌افزار از نرم‌افزارهای مهم و کاربردی در علم‌سنجی است که برای خلاصه کردن داده‌ها و ایجاد نقشه‌های پژوهشی استفاده می‌شود. وُزیوئر برای تهیه نقشه‌های کتاب‌سنجی^۳ کاربرد زیادی دارد و مصورساختن هم‌رخدادی کلمات کلیدی،

نظر گرفتن سودآوری و ریسک، برای کمک به بدهکاران، تصمیم به اعطای وام به آن‌ها می‌گیرد. در تعریفی دیگر می‌توان گفت اعتبار بانکی فرآیندی است که صندوقی در دسترس برای سایر بخش‌های اقتصادی بر اساس برخی شرایط توافق شده در رابطه با سود و بازپرداخت ایجاد می‌کند. بودجه سازمان به عنوان منبعی مالی داخلی محسوب شده و از اهمیت حیاتی برخوردار است و برخلاف دو منبع دیگر با استفاده از این منبع مالی نیازی به پرداخت سود نیست. اما اغلب بودجه کافی برای خرید و ساخت تسهیلات در دسترس نمی‌باشد.

شایان ذکر است که هر یک از این سه منبع مالی، به دلیل محدودیت‌های مالی ممکن است از زمانی به زمان دیگر در دسترس نباشند، فقدان بودجه سازمان محدودیت‌هایی را برای تدارکات و مدیریت تدارکات ایجاد می‌کند. شرکت‌ها برای غلبه بر این محدودیت‌ها، می‌توانند از اعتبار بانکی با اعتبار تجاری استفاده کنند. این در حالی است که شرکت‌ها برای تأمین مالی به وسیله بانک‌ها نیز با موانعی مانند فقدان وثیقه مواجهه هستند هم چنین اعتبارات بانکی نیز محدود است، گرچه اعتبار تجاری نقش مهمی در کشورهای در حال توسعه ایفا می‌کند؛ اما بودجه محدود تأمین کنندگان، تأمین مالی شرکت‌ها را با محدودیت مواجهه کرده و شرکت‌ها را ترغیب می‌کند تا از هر دو اعتبار بانکی و تجاری استفاده کنند(فلسانی و دی‌گیوانی^۱، ۲۰۲۱).

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است. در این پژوهش، از روش کتاب‌سنجی استفاده شده است. کتاب‌سنجی رویکردی است که به صورت کمی، عینی و آماری الگوها را در ادبیات یک رشته یا موضوع بررسی می‌کند. این رویکرد تلاش می‌کند با استفاده از تصویرسازی جنبه‌های گوناگون یک زمینه علمی خاص را نمایش دهد. برای بازیابی داده‌ها، معیارهای ورودی و خروجی در نظر گرفته شدند. نخست، پایگاه داده‌های Science of Web و زیرمجموعه‌های آن، به منزله معیارهای ورودی، برای بازیابی داده‌ها انتخاب شد. دلیل

^۲ VOSviewer

^۳ Bibliometric maps

^۱ Felsani, F. M., & De Giovanni, P.

استناد، تحلیل زوج‌های کتابشناختی، نقشه هم‌استنادی^۱ و سایر عوامل را از طریق نقشه‌های مبتنی بر فاصله^۲ بازبینی (چک‌لیست) پریزما عبارت است از:

شکل ۱. مراحل ورود به مطالعه سیستماتیک و مرور نظام

جدول ۱. جدول پریزما اس

ردیف	موضوع	توضیحات
۱	پایگاه داده	براساس موضوع و حوزه تحقیق برای جست‌وجوی پژوهش‌ها از سه پایگاه داده مقالات فارسی شامل: ir sid, ir noormags, ir ensani. استفاده شد و برای مقالات انگلیسی پایگاه داده‌های Science of Web و scholar google استفاده شد.
۲	پلتفرم‌های پایگاه داده	هنوز پلتفرمی که تمامی پایگاه‌های داده داخلی را به صورت یکجا جمع‌آوری کرده باشد در دسترس قرار ندارد.
۳	ثبت مطالعات	تمامی مطالعات استخراج شده از پایگاه داده، ثبت و اطلاعات آن‌ها به صورت یکجا آورده می‌شود.
۴	منابع برخط و درحال مرور	Science of Web, ir ensani, ir sid, ir noormags.
۵	جست و جوی ارجاعات	ارجاعاتی که داخل متون مطالعات ثانویه داده شده را استخراج و پس از غربالگری، چکیده، ادبیات پژوهش و... آن‌ها مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهیم.
۶	مخاطبان	باتوجه به کثرت پیشینه، استفاده از مطالعات اولیه برای استخراج داده‌ها، مکفی در نظر گرفته شده‌اند.
۷	روش‌های دیگر	-
۸	راهِبرد جست و جو	برای نگارش دستور جستجو از دو نوع کلیدواژه استفاده شده است: (۱) کلیدواژه زنجیره تامین (۲) کلیدواژه عملکرد مالی (۳) کلیدواژه ارزش سهامداران (۴) کلیدواژه مزیت‌های رقابتی پژوهش‌هایی که شامل این کلیدواژه‌ها می‌باشند در چهار پایگاه داده شناسایی می‌شوند.
۹	محدودیت‌ها	برای انجام این پژوهش محدودیت‌هایی در نظر گرفته شده است که به شرح زیر می‌باشد:

^۱ Co-citation map

^۲ Distance-based maps

ردیف	موضوع	توضیحات
		(۱) زبان پژوهش: انگلیسی (۲) بازه زمانی جستجو: از سال ۲۰۰۰-۲۰۲۴ (۳) استراتژی جست و جو: برای گردآوری داده‌ها، کلیدواژه‌های موضوعی در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ در دو گروه پایگاه جستجو شدند: الف) پایگاه‌های داخلی شامل SID، نورمگز و Magiran برای بازیابی منابع فارسی ب) پایگاه Science of Web برای استخراج مقالات انگلیسی بین‌المللی شایان ذکر است که پایگاه Science of Web صرفاً شامل مقالات به زبان انگلیسی (و برخی زبان‌های اروپایی) می‌باشد. بنابراین مقالات فارسی از منابع داخلی استخراج شدند و تنها داده‌های WOS به زبان انگلیسی تحلیل شدند. جستجو بر اساس عنوان، چکیده و کلیدواژه‌ها انجام گرفت و مقالات پژوهشی و مروری وارد مرحله تحلیل شدند. فیلترهایی شامل زبان، نوع سند و محتوای متن کامل لحاظ شد. روند انتخاب منابع مطابق با الگوی PRISMA صورت گرفت و نهایتاً ۲۴۵ مقاله مورد تحلیل کتاب‌سنجی قرار گرفتند.
۱۰	فیلترهای جست و جو	فیلترهای اعمال شده در پایگاه‌های داده جهت جست و جوی دقیق پژوهش‌ها با استناد به محدودیت‌ها (مورد ۹)، موضوع و حوزه‌ی انجام پژوهش به شرح زیر می‌باشد: (۱) زبان انگلیسی (۲) سال ۲۰۰۰ به بعد (۳) کلیدواژه زنجیره تامین (۴) کلیدواژه عملکرد مالی (۵) کلیدواژه ارزش سهامداران (۶) کلیدواژه مزیت های رقابتی
۱۱	کار قبلی	پیشینه‌های مرتبط با زنجیره تامین در صنایع مختلف که مرور نظام‌مند بوده‌اند در مرحله‌ی اول جست و جو شدند. چکیده، کلیده واژه‌ها و ارجاعات آن‌ها مورد قرار می‌گیرد و از اطلاعات بدست آمده در پیشبرد پژوهش استفاده خواهد شد. همچنین وجه تمایز این پژوهش نسبت به پیشینه‌ها مشخص گردیده است.
۱۲	به‌روز رسانی	-
۱۳	تاریخ جست‌وجوها	بازه‌ی زمانی در نظر گرفته شده برای این پژوهش از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ می‌باشد و تمامی پژوهش‌های انجام شده در این بازه را شامل می‌شود.
۱۴	بررسی همپایان	براساس بازه‌ی زمانی مشخص شده، هنوز هیچ پژوهشی در این باره انجام نگردیده است.
۱۵	تعداد رکوردها	۲۴۵
۱۶	حذف تکراری‌ها	۵

مدلسازی ساختاری در حوزه‌های عملکرد مالی و ارزش سهام‌داران باشد. همچنین این یافته ضرورت توجه بیشتر به پژوهش‌های کیفی برای کشف عوامل زمینه‌ای و تبیین‌های عمیق در زنجیره تأمین صنایع غذایی را نمایان می‌سازد. جمع‌آوری داده‌های دقیق و مرتبط با ادبیات پژوهش برای تفسیر حوزه زنجیره تامین که از طریق تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی انجام می‌گیرد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برای اجرای این پژوهش، کلیه مقاله‌های منتشرشده در پایگاه‌های داده ensani، ir sid.

بررسی ۲۴۵ مقاله منتخب در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۴ نشان می‌دهد که بیشترین گرایش روش‌شناختی در این مطالعات، مربوط به رویکردهای کمی است. بررسی ۲۴۵ مقاله منتخب در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۴ نشان می‌دهد که ۶۰٪ از روش‌های کمی، ۳۹٪ از روش‌های کیفی و حدود ۱٪ از پژوهش‌ها از رویکرد آمیخته استفاده کرده‌اند. که بیانگر سهم ناچیز تحقیقات کیفی و تجربی در این حوزه است. این توزیع روش‌شناختی می‌تواند نشان‌دهنده‌ی تمایل غالب پژوهشگران به مطالعات کمی و

انجام پژوهش‌های بیشتر آماده کند. روند پژوهشی این حوزه در دهه‌ی اخیر در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. اطلاعات سال انتشار پژوهش‌ها

سال	تعداد	فراوانی تجمعی	درصد فراوانی
۲۰۰۰	۱۴	۱۴	۶
۲۰۰۵	۲۰	۳۴	۸
۲۰۰۷	۳۲	۶۶	۱۳
۲۰۱۰	۴۱	۱۰۹	۱۷
۲۰۱۴	۱۲	۱۲۱	۵
۲۰۱۶	۲۲	۱۴۳	۹
۲۰۱۸	۳۹	۱۸۲	۱۶
۲۰۲۱	۳۲	۲۱۴	۱۳
۲۰۲۲	۲۱	۲۳۵	۹
۲۰۲۴	۱۲	۲۴۵	۵

بر اساس جدول شماره ۲ از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ روند صعودی پژوهش‌های این حوزه به چشم می‌خورد و سپس حجم این حوزه کاهش یافته و در سال ۲۰۱۸ مجدد افزایش چشمگیری می‌یابد و دوباره روند کاهشی داشته است. (نمودار شماره ۱).

یافته‌های مربوط به نویسندگان

در یافته‌های مربوط به مؤلفین مانند سنخ‌شناسی پژوهشگران مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- سنخ‌شناسی پژوهشگران

همانگونه که در جدول ۳ مشخص شده است، نویسندگان ۸۱ درصد پژوهش‌ها دارای درجه‌ی دکتری و جزء اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، ۱۹ درصد دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی (ارشد و دکتری) هستند؛ که همین درصد فراوانی به خودی خود می‌تواند از یک سو بیانگر غنا و کیفیت پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه‌ی زنجیره تامین و از سوی دیگر اهمیت این موضوع در مجامع علمی دنیا است.

ir و ir noormags و برای مقالات انگلیسی پایگاه داده‌های scholar google و Science of Web انتخاب استفاده شد. دلیل انتخاب این پایگاه‌ها برای پژوهش حاضر، پوشش گسترده و انتشار نشریه‌های علمی مرتبط داخلی و خارجی است. برای تضمین کیفیت مقالات، مقالات کنفرانسی از تحلیل کنار گذاشته می‌شوند زیرا، اغلب برای انتشار مقالات در مجله‌های معتبر دانشگاهی، بررسی‌ها و داوری‌های بیشتر و دقیق‌تری انجام می‌شود.

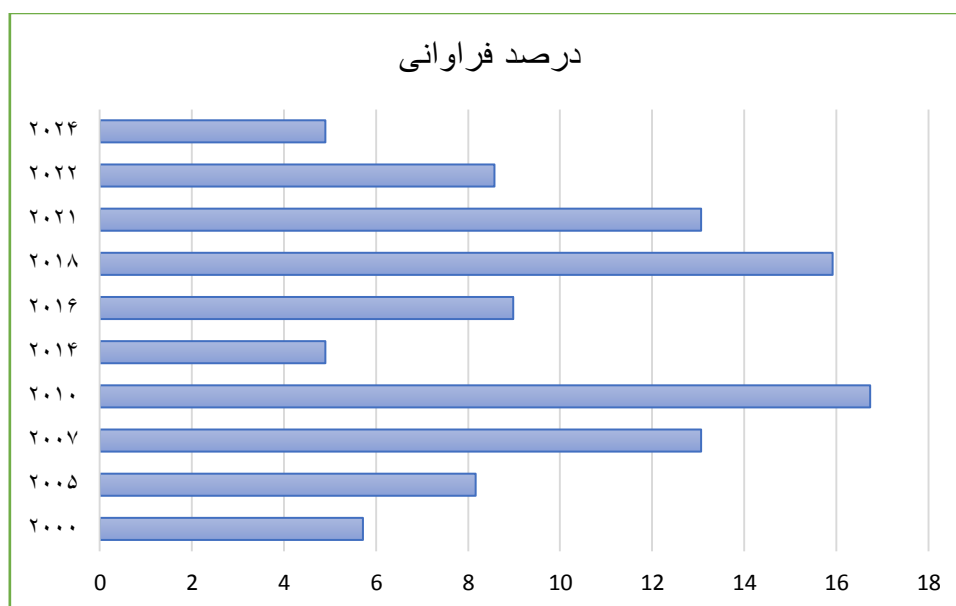
بررسی ۲۴۵ مقاله منتخب در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۴ نشان می‌دهد که بیشترین گرایش روش‌شناختی در این مطالعات، مربوط به رویکردهای کمی است. حدود ۶۰٪ پژوهش‌ها از ابزارهای آماری، مدل‌سازی و آزمون فرضیه استفاده کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که محققان تلاش کرده‌اند تا روابط میان متغیرهای زنجیره تامین و مزیت رقابتی را به صورت قابل سنجش تبیین کنند. در مقابل، تنها ۱٪ مطالعات از روش‌های ترکیبی (آمیخته) بهره گرفته‌اند که بیانگر سهم ناچیز تحقیقات کیفی و تجربی در این حوزه است. این توزیع روش‌شناختی می‌تواند نشان‌دهنده تمایل غالب پژوهشگران به مطالعات کمی و مدل‌سازی ساختاری در حوزه‌های عملکرد مالی و ارزش سهام‌داران باشد. همچنین این یافته ضرورت توجه بیشتر به پژوهش‌های کیفی برای کشف عوامل زمینه‌ای و تبیین‌های عمیق در زنجیره تامین صنایع غذایی را نمایان می‌سازد.

۴- یافته‌های پژوهش

در این بخش تلاش شده مواردی نظیر: بازه‌ی زمانی انتشار پژوهش‌ها، اطلاعات انتشار، جنسیت و سنخ‌شناسی پژوهشگران، مشخص شود.

بازه‌ی زمانی

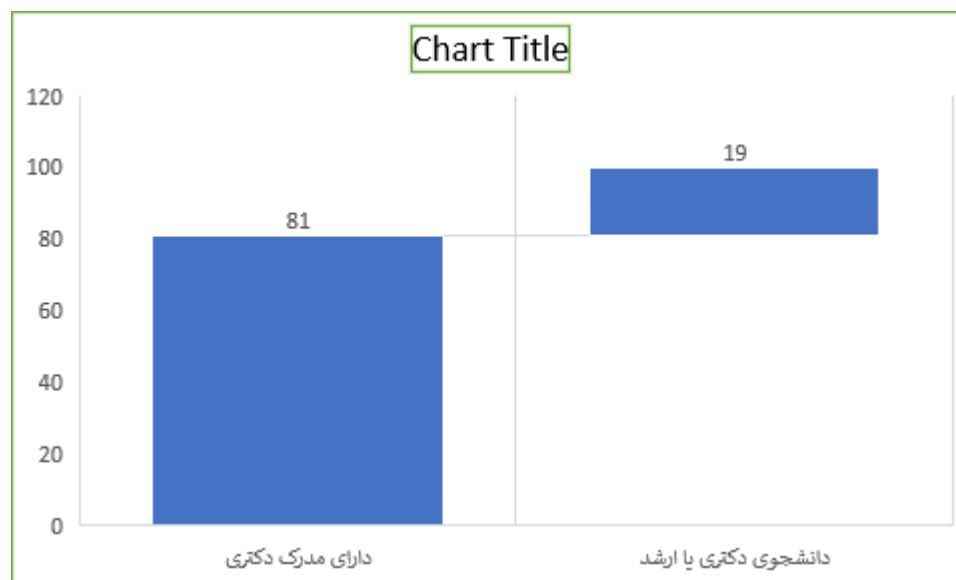
در بررسی‌های مروری یکی از جنبه‌هایی که می‌تواند مورد توجه تحلیل گران واقع شود، موضوع سال انتشار تحقیقات است به این معنی که تعداد تحقیقات انجام شده در یک بازه زمانی خاص، پیرامون زنجیره تامین می‌تواند نشان دهنده اهمیت آن موضوع در نزد جامعه علمی کشور باشد و در عین حال مشخص شدن تعداد پژوهش‌هایی که در یک بازه زمانی خاص انجام گرفته‌اند، می‌تواند بستر را برای

نمودار ۱. اطلاعات سال انتشار پژوهش

جدول ۳. سنخ‌شناسی پژوهشگران

درصد فراوانی	فراوانی	تحصیلات پژوهشگر
81	198	دارای مدرک دکتری
19	47	دانشجوی دکتری یا ارشد

نمودار ۲. اطلاعات مربوط به تحصیلات نویسندگان

روش پژوهش

بررسی ۲۴۵ مقاله منتخب در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۴ نشان می‌دهد که بیشترین گرایش روش‌شناختی در این مطالعات، مربوط به رویکردهای کمی است. حدود ۶۰٪

وضعیت کل پژوهش‌ها برحسب طرح و روش تحقیق

یکی دیگر از جنبه‌های مهم در بررسی مروری، تحلیل عناصر روش‌شناختی است. در جدول شماره ۴ اطلاعات روش‌شناختی پژوهش‌ها ارائه شده است.

Web of Science استفاده شد که به دلیل اعتبار بالا و سطح پوشش جامع در علوم مدیریت و زنجیره تأمین، به عنوان مرجع اصلی پژوهش‌های بین‌المللی انتخاب گردید. لازم به ذکر است که این پایگاه فقط مقالات زبان انگلیسی و برخی زبان‌های اروپایی را نمایه می‌کند و ***مقالات فارسی در آن قابل دسترسی نمی‌باشند.***

از سوی دیگر، جهت گردآوری مقالات فارسی، سه پایگاه معتبر داخلی شامل ***SID، نورمگز و Magiran*** مورد استفاده قرار گرفت. در این پایگاه‌ها، مقالات منتشر شده در مجلات علمی-پژوهشی فارسی مرتبط با زنجیره تأمین و مزیت رقابتی استخراج شدند. جستجوها بر اساس عنوان مقاله، کلیدواژه‌ها و چکیده انجام شد و مقالات مرور نظام‌مند و پژوهشی وارد تحلیل نهایی گردید.

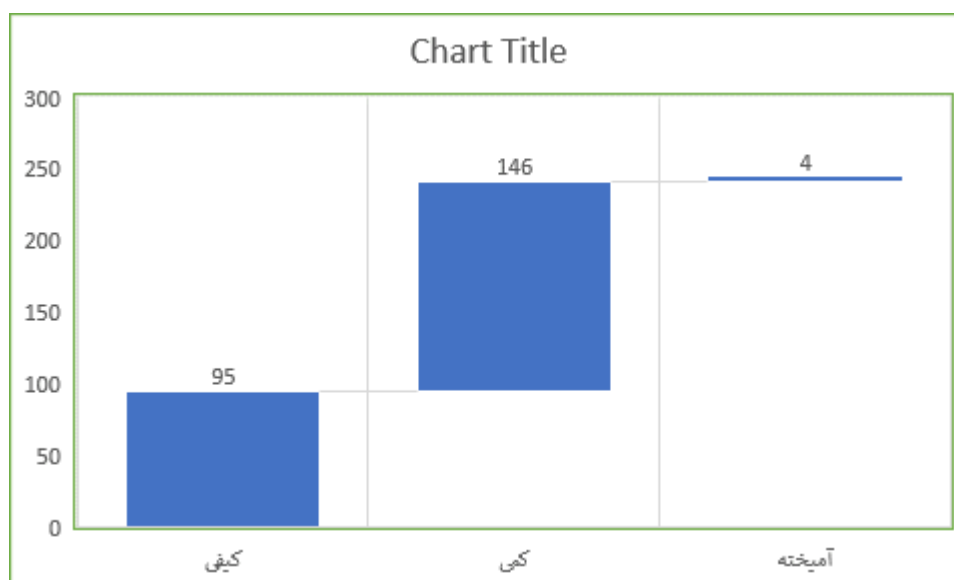
فرایند پالایش و ورود به مرحله تحلیل، با استفاده از چک‌لیست PRISMA انجام شد و در نهایت ۲۴۵ مقاله برای تحلیل علم‌سنجی انتخاب گردیدند.

پژوهش‌ها از ابزارهای آماری، مدل‌سازی و آزمون فرضیه استفاده کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که محققان تلاش کرده‌اند تا روابط میان متغیرهای زنجیره تأمین و مزیت رقابتی را به صورت قابل سنجش تبیین کنند. در مقابل، تنها ۱٪ مطالعات از روش‌های ترکیبی (آمیخته) بهره گرفته‌اند که بیانگر سهم ناچیز تحقیقات کیفی و تجربی در این حوزه است. این توزیع روش‌شناختی می‌تواند نشان‌دهنده تمایل غالب پژوهشگران به مطالعات کمی و مدلسازی ساختاری در حوزه‌های عملکرد مالی و ارزش سهام‌داران باشد. همچنین این یافته ضرورت توجه بیشتر به پژوهش‌های کیفی برای کشف عوامل زمینه‌ای و تبیین‌های عمیق در زنجیره تأمین صنایع غذایی را نمایان می‌سازد.

به منظور انجام تحلیل کتاب‌سنجی، داده‌های پژوهش در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ از دو مسیر مجزا گردآوری شدند. برای استخراج مقالات انگلیسی، از پایگاه بین‌المللی

جدول شماره ۴. روش پژوهش در مقالات نمونه‌گیری شده

نوع پژوهش	فراوانی	درصد فراوانی
کیفی	۹۵	39
کمی	۱۴۶	60
آمیخته	4	1

نمودار ۳. روش پژوهش‌ها

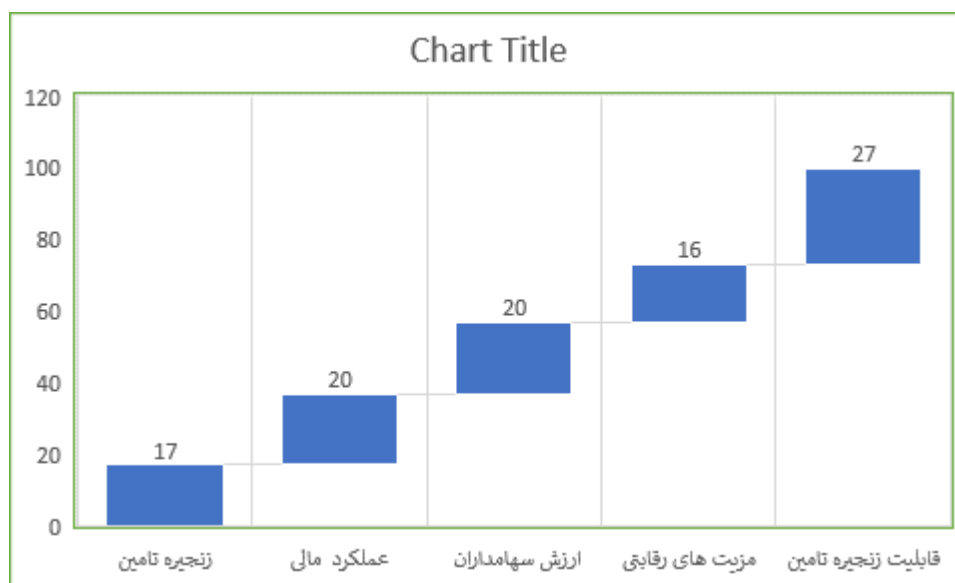
درصد «ارزش سهامداران» ۲۰ درصد، «مزیت های رقابتی» ۱۶ درصد و «قابلیت زنجیره تامین» ۲۷ درصد می باشد.

دسته بندی پژوهشها از منظر حوزه پژوهش

در این بخش مرور سیستماتیک، ۱۷ درصد پژوهشها در حوزه «زنجیره تامین» ۱۷ درصد «عملکرد مالی» و ۲۰

جدول شماره ۵. دسته بندی پژوهش ها

حوزه پژوهشها	فراوانی	درصد فراوانی
زنجیره تامین	42	17
عملکرد مالی	50	20
ارزش سهامداران	50	20
مزیت های رقابتی	41	16
قابلیت زنجیره تامین	62	27

نمودار ۴. حوزه پژوهشهای مورد مطالعه

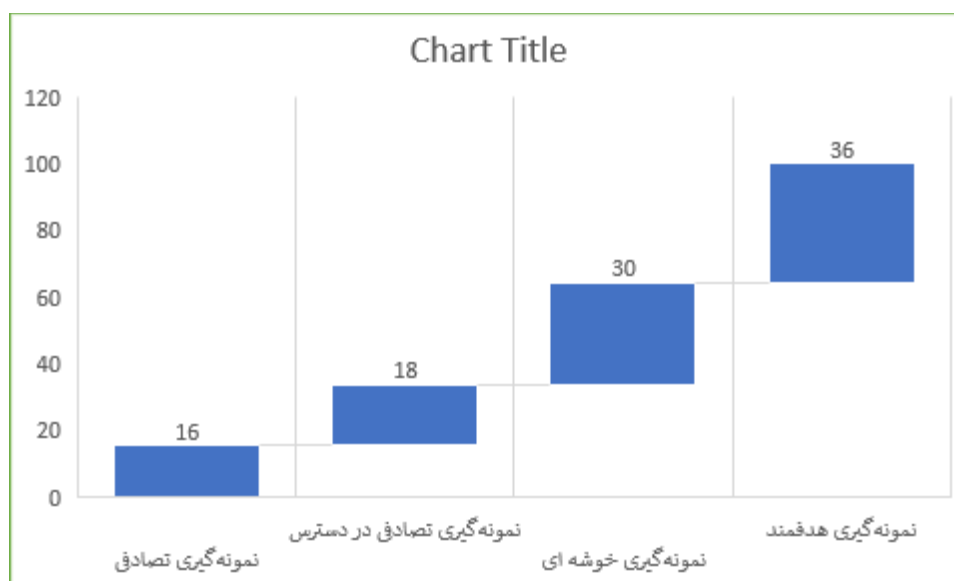
نمونه گیری در دسترس با ۳۰ و خوشه ای ۳۶ درصد بوده است.

- وضعیت نمونه گیری

همانطور که از داده های جدول ۶، بدست می آید، نمونه گیری تصادفی با ۱۶ درصد، هدفمند ۱۸ درصد،

جدول ۶. روش نمونه گیری

روش نمونه گیری	فراوانی	درصد فراوانی
نمونه گیری تصادفی	۳۸	16
نمونه گیری تصادفی در دسترس	۴۵	18
نمونه گیری خوشه ای	۷۴	30
نمونه گیری هدفمند	۸۸	36

نمودار ۵. پراکندگی روش‌های نمونه‌گیری

دیگری که بر این رابطه تأثیر می‌گذارند را به دست آورده و برای تفسیر اندازه اثر کل به مدل اثرات تصادفی رجوع نمود.

دومین فرض مورد بررسی در رویکرد فراتحلیل، سوگیری نشر یا خطای ناشی از عدم دسترسی به تمامی پژوهش‌هایی است که در یک بازه زمانی معین پیرامون موضوع پژوهش به انجام رسیده‌اند. به منظور ارزیابی این میزان خطا، از سه آزمون بهره گرفته شده است: نمودار کیفی وارونه در ابعاد نسبی حاکی از تقارن نسبی اسناد پژوهشی است. نتایج آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار^۱ ($\tau = 0.045, 0.541, 0.780$) نشان‌گر آن است که در عین وجود رابطه میان اندازه اثر و دقت، این رابطه معنی‌دار نبوده و فرض صفر پیرامون تقارن در نمودار کیفی و عدم سوگیری نشر مورد تأیید قرار می‌گیرد. یافته‌های حاصل از ارزیابی رگرسیون اگر^۲ نیز نشان می‌دهد که

^۱ میزان صفر نشان‌گر فقدان رابطه میان اندازه اثر و دقت و انحراف از صفر حاکی از وجود رابطه است. در صورتی که عدم تقارن ناشی از خطای انتشار باشد، انتظار بر آن خواهد بود که در ارتباط با اندازه اثر بزرگ‌تر، خطای استاندارد بالاتری ملاحظه گردد.

^۲ در مواقع عدم وجود خطای نشر، انتظار می‌رود که در مطالعات محدود، اندازه اثر کمتر و در مطالعات بزرگ، اندازه اثر بالاتری مشاهده گردد. این مسئله، حالت خط رگرسیونی را شکل داده که برشی از خط رگرسیون اصلی است. اگر این برش، با سطح مورد انتظار متفاوت باشد، دلیل آن می‌تواند خطای نشر باشد.

فرض همگنی در مطالعات فرا تحلیلی به بررسی این موضوع می‌پردازد که آیا تمامی پژوهش‌های موردبررسی نتایج یکسانی را در زمینه زنجیره تامین و مزیت رقابتی نشان می‌دهند و یا آنکه نتایجشان متفاوت و ناهمگن است (همبستگی بالا، متوسط و ضعیف). ارزیابی آمارهای به‌دست‌آمده ($Q = 825.712, 0.001$) بیانگر آن است که فرض صفر پیرامون همگنی میان مطالعات با اطمینان ۹۹ درصد مردود بوده و ناهمگنی میان مطالعات تأیید می‌گردد. ضریب آی اسکوائر (I^2) برخلاف آزمون Q حساسیتی نسبت به تعداد اندازه اثر ندارد. این ضریب، میزان ناهمگنی را به شکل درصد نشان می‌دهد و به هراندازه مقدار ضریب به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد، میزان ناهمگنی اندازه‌های اثر بالاتر خواهد بود.

مقدار این ضریب ۸۱ بوده، لذا ۸۱ درصد از واریانس کل اسناد پژوهشی مرتبط به ناهمگنی اندازه‌های اثر آنهاست. از این حیث، نسبت اثر قابلیت‌های زنجیره تامین در پژوهش‌های مختلف، متفاوت بوده و این رابطه از نظر ضرایب همگنی و ناهمگنی اثر، به شدت تحت تأثیر ویژگی‌ها و مشخصات مطالعات می‌باشد و در این وضعیت باید از متغیرهای تعدیل‌گر برای مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده کرد. در واقع نامتجانس بودن مطالعات نشان‌دهنده وجود اثر تعدیل در اندازه اثر مطالعات است. در نتیجه می‌توان علاوه بر اندازه اثر، عوامل

میزان برش، فاصله اطمینان، سطح معنی داری یک دامنه و ۰/۲۰۱ است. لذا فرض عدم سوگیری نشر مورد تأیید دو دامنه به ترتیب برابر با ۳/۰۱۲، ۱/۴۱۵، ۰/۰۷۹، مجدد قرار می گیرد.

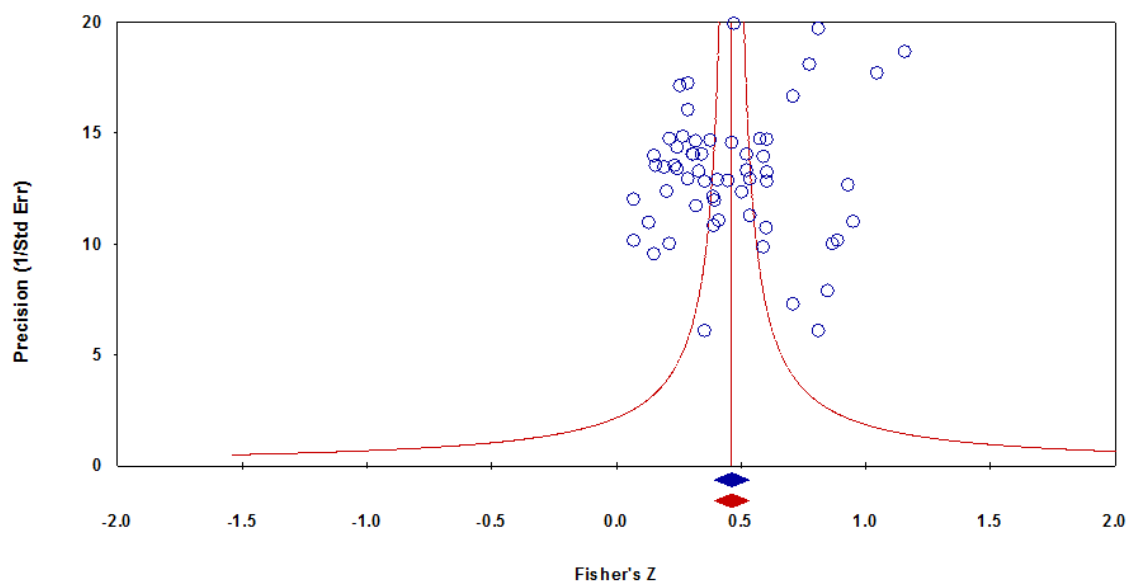
جدول ۷ - ارزیابی ضرایب همگنی و سوگیری نشر

نوع فرض	نوع آزمون	مقدار ضریب	برش B	سطح معنی داری	خطای استاندارد
همگنی	کیو	۸۲۵/۷۱۲	-	۰/۰۰۱	-
همگنی	آی اسکوتر	۸۱/۰۰۲	-	۰/۰۰۱	-
سوگیری نشر	همبستگی بگ و مزومدار	۰/۰۴۵	-	یک دامنه ۰/۵۴۱ دو دامنه ۰/۷۸۰	-
سوگیری نشر	رگرسیون خطی اگر	۱/۴۱۵	-۳/۰۱۲	یک دامنه ۰/۰۷۹ دو دامنه ۰/۲۰۱	۲/۱۲

جدول ۸ - ارزیابی ضریب N ایمن از خطا

فرض	ضریب Z	سطح معنی داری	آلفا	باقیمانده	Z برای آلفا	مطالعات مشاهده شده	مطالعات گمشده
سوگیری نشر	۵۲/۶۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۵	۲	۱/۸۲۰	۶۱۵	-۱۰

Funnel Plot of Precision by Fisher's Z

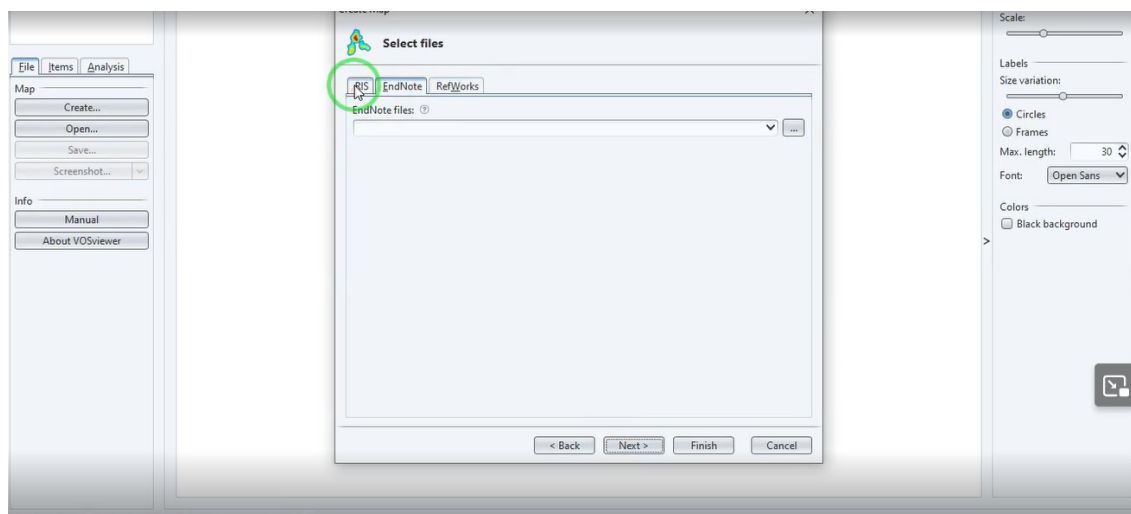

نمودار ۶. نمودار کیفی پیرامون ارزیابی سوگیری نشر یا خطای انتشار

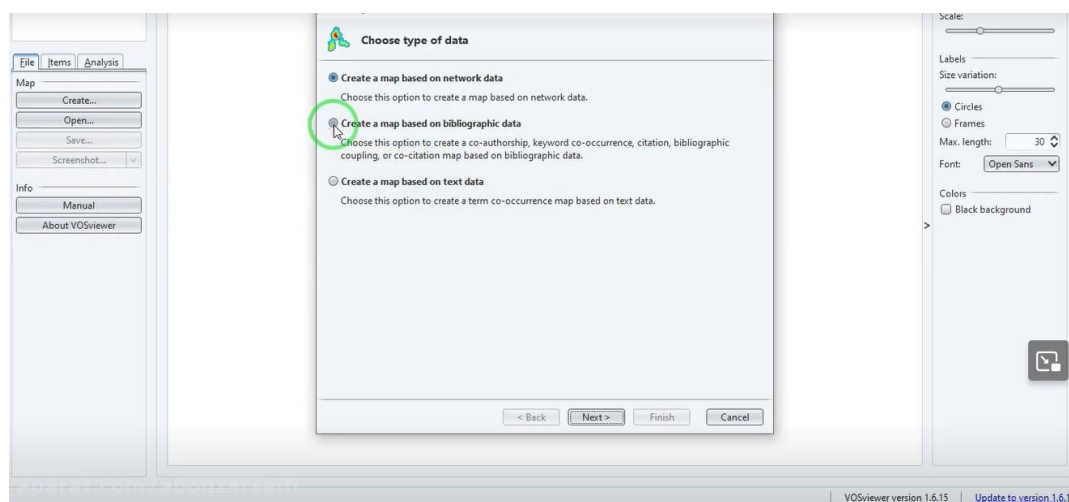
اجرای پژوهش و نقشه هم سنجی کلمات

همان طور که در فصول گذشته اشاره شد، در این پژوهش با استفاده از روش مرور نظام مند به بررسی مقالات حوزه زنجیره تامین در صنایع غذایی و کلیدواژه های مرتبط در

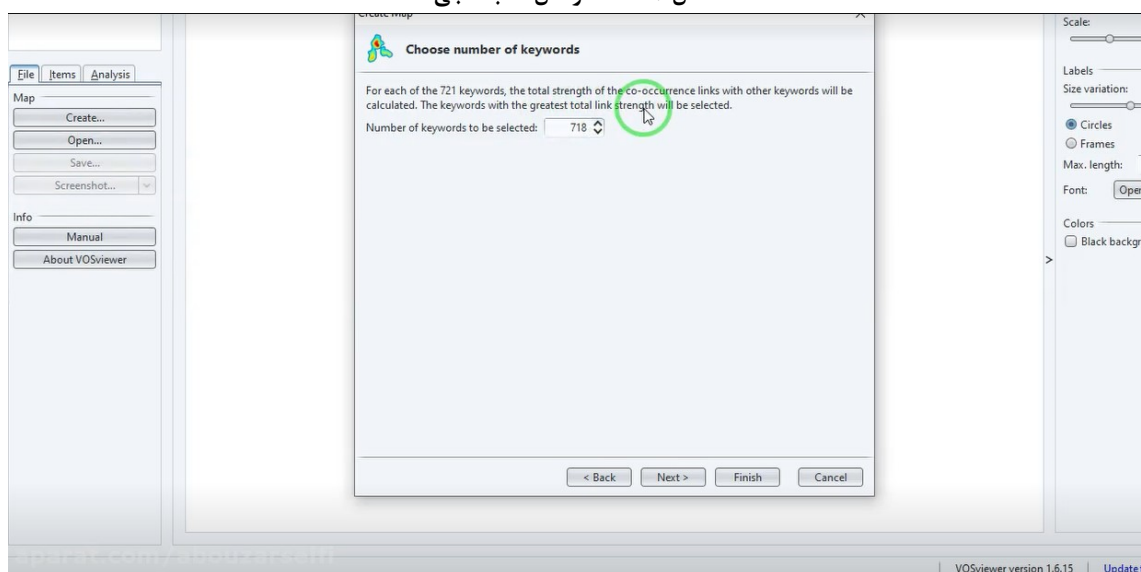
بازه زمانی ذکر شده در بین مقالات داخلی پرداخته شد. مراحل این مرور نظام مند در حوزه زنجیره تامین و سایر کلیدواژه های پژوهش در اشکال ذیل قابل ملاحظه می باشد:

شکل ۱. مراحل کتابسنجی

شکل ۲. ادامه مراحل کتابسنجی

شکل ۳. ادامه مراحل کتابسنجی

شکل ۴. نقشه کتابسنجی هم رویدادی واژه ها

همزمانی کلمه های کلیدی می تواند نقاط داغ تحقیق در یک حوزه را در طول زمان نشان دهد. شکل بالا، همزمانی کلیدواژه های داغ را در ادبیات نظری تحقیق نشان می دهد. ۲۵۰ کلمه کلیدی مرتبط با کلمات کلیدی اصلی بر اساس ادبیات یافت شد و ۶۴۵ خط به هم پیوسته را تشکیل داد. اندازه دایره نشان دهنده فراوانی همزمانی کلمه کلیدی و گره ها تعداد کلمات کلیدی را نشان می دهد. خطوط اتصال بین گره ها درجه همبستگی کلمات کلیدی را در زمان های مختلف نشان می دهد و ضخامت خطوط اتصال نشان دهنده شدت همزمانی کلیدواژه است. هرچه اندازه گره بزرگتر باشد، فراوانی همزمان کلمه کلیدی بیشتر می شود، به این معنی که ارتباط گره بیشتر می شود و گره تأثیر بیشتری در شبکه دارد. در شکل ملاحظه می گردد که "عملکرد مالی" مهم ترین گره است و "نوآوری"، "اثربخشی" و "مدیریت" دومین گره مهم هستند.

۵. نتیجه گیری

با آغاز قرن بیست و یکم، سازمان ها تغییرات اساسی و شدیدی را پیرامون خود تجربه کرده اند. این تغییرات سازمان ها را به سمت چالش های نوینی هدایت می کند که عدم توجه به آنها بقا و موفقیت سازمان های تولیدی را به طور فزاینده ای تهدید می کند. این موقعیت حیاتی منجر

به آن شده است که بسیاری از سازمان ها در اولویت های کسب و کار و دیدگاه های استراتژیک خود تجدید نظر کنند. تمرکز خود را بر سازگاری با تغییرات محیط کسب و کار و پاسخ سریع به نیازهای بازار و مشتری از طریق روش های نوین همکاری قرار دهند.

سازمان ها برای پاسخ به این چالش های کسب و کار، رویکرد نوینی به نام رقابت پذیری را برگزیده اند. رقابت پذیری زنجیره تامین به قابلیت ها و شایستگی های سازمان در طول فرایندهای تامین و تولید اشاره دارد که فراتر از رقبای صنعت است. یکی از مهم ترین فاکتورهای بقا و پیشرفت شرکت ها در محیط پویای امروزی، رقابت پذیری آنها است. ویژگی اساسی این محیط تغییر و عدم اطمینان است. در چنین محیطی، مدیریت زنجیره تامین ضامن موفقیت و افزایش توان رقابتی سازمان است.

معیارهای سنتی عملیات (از قبیل لجستیک یا منبع یابی) برای کسب مزیت رقابتی در چرخه تأمین، تحت لوای کاهش هزینه، تولید به هنگام و مدیریت کیفیت گرد آمده اند. امروزه این اقدامات حداقل شرایط مورد نیاز برای باقی ماندن در عرصه رقابت اند. به شیوه مشابهی، معیارهای فروش نیز فقط بر حجم و حاشیه مورد فروش و سهم از سبد بازار متمرکز است و معیارهای بازگشت سرمایه نیز فقط نشان دهنده نتایج حاصل از فروش هستند.

و عملکرد عملیاتی. مطالعات مدیریت صنعتی، ۲۰(۶۵)، ۳۹-۸۴.

دهقان خلیل آباد، مژگان، و عارف، معصومه. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر قابلیت‌ها و اقدامات مدیریت کیفیت زنجیره تامین بر عملکرد نوآوری و عملیاتی (مورد مطالعه‌ی شرکت‌های صنایع غذایی مشهد). مدیریت زنجیره تامین، ۲۳(۷۳)، ۱-۱۲.

عسگری، فاطمه سادات. ۱۴۰۱. بررسی تاثیر رفتار سازمانی مثبت‌گرا بر مزیت رقابتی در شرکت‌های خصوصی. چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، گردشگری و تکنولوژی.

محمدزاده، شاکر؛ پایدار، سجاد. ۱۴۰۱. رتبه‌بندی مولفه‌های مزیت رقابتی پیمانکاران با رویکرد تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی. نخستین کنفرانس ملی مدل‌سازی و شبیه‌سازی سیستم‌های پویا.

معماریان مهدی، سارلی عبدالجلیل، مالک نژاد خسرو. ۱۳۹۸. زنجیره تامین. دومین کنفرانس بین‌المللی توسعه و ترویج علوم انسانی در جامعه.

Algieri B. Aquino A. & Succurro M. (2018). International competitive advantages in tourism: An eclectic view. *Tourism management perspectives*, 25, 41-52.

Chopra S. & Meindl P. (2007). Supply chain management. Strategy planning & operation. In *Das summa summarum des management* (pp. 265-275); Springer.

Felsani F. M. & De Giovanni P. (2021). Supply Chain Flows and the Possible Benefits of Blockchain: The Case of Felpharma SRL. Available at SSRN 3891228.

Frederico G. F. Garza-Reyes J. A. Anosike A. & Kumar V. (2019). Supply Chain 4. 0: concepts, maturity and research agenda. *Supply Chain Management: An International Journal*.

Glock C. H. (2017). Decision support models for managing returnable transport items in supply chains: A systematic literature review. *International Journal of Production Economics*, 183, 561-569.

Gofwan H. (2022). Effect of accounting information system on financial performance of firms: A review of literature. DEPARTMENT OF ACCOUNTING (BINGHAM UNIVERSITY)- 2nd Departmental Seminar Series with the Theme-History of Accounting Thoughts: A Methodological Approach. Vol. 2, No. 1.

معیارهای سنتی با اهداف مدل مبتنی بر همکاری هم‌سو نیستند. به‌عنوان نمونه، در رویکرد سنتی متغیر جبران خدمات نیروی فروش ارتباطی با فعالیت‌های حل مسأله یا انتقال دانش ندارند، مبنای همه این معیارها اجتناب از خطر است (مانند اجتناب از خطر مالی) و نگرانی اصلی تمرکز بر بخش یا وظیفه واحد است. اطلاعات به عنوان کلید قدرت تعریف شده و از آغاز طرح قواعد بروکرسی، کنترل یکی از ملاحظات عمده محسوب می‌گردد. نتایج، اغلب به معیارهای کارایی محدود شده و از سوی مدیریت به عنوان اهرمی (مانند اهرم هزینه) استفاده می‌شود. مدیریت زنجیره تامین بر کاهش هزینه متمرکز می‌شود درحالی‌که هم‌زمان مبنای عرضه در حال کاهش و مبنای مشتری در حال افزایش است.

منابع

ایزدیار، مهدی، طلوعی اشلقی، عباس، و سیدحسینی، سیدمحمد. (۱۳۹۹). مدل ارزیابی عملکرد پایداری شیوه‌های مدیریت زنجیره تامین لارج در زنجیره تامین خودروسازی با استفاده از پویایی سیستم. مدیریت صنعتی، ۱۲(۱)، ۱۱۱-۱۴۲.

آندرواژ، لیلا. (۱۴۰۱). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل موثر در اجرای مدیریت زنجیره تامین سبز در صنایع فولاد استان خوزستان با AHP فازی. اندیشه‌آمد، ۲۱(۸۱)، ۹۵-۱۱۸.

خادم الحسینی، سحر، و امیرحسینی، زهرا. (۱۳۹۷). استقلال، اختیار تصمیم‌گیری مدیران و عملکرد مالی.

راهبرد مدیریت مالی، ۶(۴) (پیاپی ۲۳)، ۱۷۷-۲۰۰. خاکبازان، احسان، چهارسوقی، سید کمال، & مخاطب رفیعی، فریمه. (۱۳۹۷). ارائه یک مدل زنجیره تامین یکپارچه مبتنی بر ارزش با در نظرگیری نسبت‌های مالی در تصمیمات مالی. پژوهش‌های نوین در تصمیم‌گیری، ۳(۱)، ۱۱۳-۱۳۶.

خان، امیرمحمد، کزازی، ابوالفضل، و بیرامی، ثریا. (۱۴۰۱). مدل‌سازی ساختاری بر مبنای مدیریت زنجیره تامین در رابطه با مدیریت کیفیت جامع، نگهداری و تعمیرات بهره‌ور فراگیر، سازمان یادگیرنده

- Helo P. & Hao ,Y. (2022). Artificial intelligence in operations management and supply chain management: An exploratory case study. *Production Planning & Control* ,33(16) ,1573-1590.
- Kharub M. & Sharma R. (2017). Comparative analyses of competitive advantage using Porter diamond model (the case of MSMEs in Himachal Pradesh). *Competitiveness Review: An International Business Journal* ,27(2) ,132-160.
- Min S. Zacharia Z. G. & Smith C. D. (2019). Defining supply chain management: in the past , present ,and future. *Journal of Business Logistics* ,40(1) 44-55.
- Suryanto T. Haseeb ,M. & Hartani ,N. H. (2018). The correlates of developing green supply chain management practices: Firms level analysis in Malaysia. *International Journal of Supply Chain Management*, 7(5) 316.
- Swanson D. Goel ,L. Francisco ,K. & Stock J. (2018). An analysis of supply chain management research by topic. *Supply Chain Management: An International Journal* ,12(3): 100-116.
- Xing L. Guan J. ,Dong X. & Wu ,S. (2018). Understanding the competitive advantage of TPP-related nations from an econophysics perspective: Influence caused by China and the United States. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 20, 50, 164-184 .
- Zhang ,A., Wang ,J. X., Farooque ,M., Wang Y. & Choi T. M. (2021). Multi-dimensional circular supply chain management: A comparative review of the state-of-the-art practices and research. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 155, 102509.